

דברים שאמרת

19 ינואר, טקס קבלת פרס לאה גולדברג לשירה לשנת 2000

הערב, אני רוצה להתבונן בחיים ובשירה כבקלידוסקופ, ברגע הדק בו הם נשברים זה בזה ומשתקפים. לאה גולדברג בספרה על המשורר אברהם בן-יצחק מתארת פגישה כזו. איש תובעני שאינו מתפשר בנושאים של ערך ומוסר היה בן-יצחק. שעה שקמה להיפרד ממנו מיוסרת ממה ששמעה, היא פונה ללכת לבית קפה ומבחינה שם במשוררת אלזה לסקר-שילר. את תיאור הפגישה הזאת אקרא לפניכם:

"הלכנו לבית הקפה זיכל. ומיד בכניסתנו ראיתי את אלסה לסקר-שילר יושבת אצל אחד השולחנות. בית הקפה היה כמעט ריק, היא ישבה במקומה הקבוע, אפורה כעטלף, קטנה, אביזניה מכוונסת בעצמה. ופתאום היה בי שוב כל הדי השיחה של לפנות הערב, ופתאום גדלה בי שבעתיים הרגשת האשמה. העניות הנוראה הזו, הבדידות המטורפת הזו של המשוררת הגדולה. האם לא הייתי גם אני חייבת להיות דלה, גלמודה וכמעט מנודה כמוה, אילולא עשיתי שקר בנפשי כל הימים, אילולא חטאתי לאמת, לטוהר לשירה? הלא הייתה ישיבתה הנוראה הזו סבל, לכל החיים של אי צדק, שחיינו אנחנו, האחרים, הכותבים לעיתים חרוזים מצלצלים?

שני משוררים ראיתי בערב ההוא, ושניהם היו בודדים בדידות טראגית, חיים בעולם שחור ונורא. ואני - אנה אני באה לפניהם עם החיים ה'נורמלים' שלי?

ידעתי, שעליי לעשות משהו למענה, כאן לאלתר תכף ומיד - ולא ידעתי מה. לא יכולתי לגשת אליה סתם כך, אני לא הכרתיה היכרות אישית והיא לא ידעה כלל מי אני. ואילו ידעה, מה זכאית אני להגיד לה?

ברגע ההוא נכנס נער קטן לבית הקפה ועל הטס נשא סיגליות למכירה.

'אני רוצה לתת לה סיגליות', אמרתי לחברתי [...] קניתי מהילד צרור סיגליות, ובצעדים לא בטוחים, בהרגשה שפני לזהות מחמת התרגשות ובושה כפני ילדה מבית ספר ניגשתי אל אלזה לסקר-שילר והושטתי לה את הסיגליות.

היא הרימה את ראשה רק מעט ומבטה חלף על פני כעל איזה חפץ מטריד.

זה בשבילך, אמרתי לה.

קולה הנמוך הבא כמעבר לעולם הזה, אך ספוג איזו איבה סתומה נזף בי: 'מה את רוצה ממני!'

זה בשבילך, חזרתי על דברי.

ושוב אמרה ביתר תרעומת: 'מה את רוצה ממני?'

אזי פטפטתי בשפה רפה: 'אני אוהבת את שיריך.'

פניה רחבו ואורו, בעיניה חלף איזה ברק מתוק של הבנה, היא הושיטה את ידה ולקחה את הסיגליות בלי אמירת תודה.

ברחתי (...) אבל חברתי הייתה מציצה (...) ומספרת לי: 'היא מריחה כל העת ומחייכת, מריחה ומחייכת.'

(...) רק כעבור כמה שנים כבר אחרי פטירתה של אלזה לסקר-שילר סיפרתי לו (לאברהם בן-יצחק) כל אותו מעשה.

הוא הקשיב היטב, כאשר לא הקשיב אלא לעיתים רחוקות בלבד, ועד היום אינני יודעת אם הבין כי הוא זה שנתן לה את צרור הסיגליות"

עד כאן לשון הכתוב.

מי מעיד על מי, ועל מה בעדות זו? לאה גולדברג על יחודו של אברהם בן-יצחק שפרסם בחייו שלושה עשר שירים בלבד ונכנס לפנתיאון השירה העברית? בן-יצחק על המשוררת אלזה לסקר-שילר עליה אמר: "היא העמיקה כל-כך בתוך הבאר שאיננה יכולה עוד לנגוע בקצה האצבע בשטח העליון של המים?" האם זו לסקר-שילר המעידה כי החיים נעתרים בה רק מכוח שירתה? ואולי עלינו העדות, אנחנו עלומי-השם ששבים ומשתקפים בשירתם?

ודאי אפשר ללמוד כאן דברים רבים. ללבי, נגעה הענווה. לאה גולדברג מצניעה עצמה בפני גדולתם של בן-יצחק ולסקר-שילר. אבל דווקא כאן, באופן בו מתגלה האחר בתוך נפשה, יש השראה. כאן יש עדות לשאר-הרוח, וממילא לערך הרב של מורשתה.

רבי נחמן מברסלב אומר: "בקולו של אדם אפשר להכיר את דרגות המלכות שלו. כי יש בכל אחד ואחד בחינת מלכות שלו הניכרת בקולו. ואין שני קולות שווים". קולה של גולדברג, דווקא במקום המהוסס, המגמגם, המפנה עצמו מן האמצע, הוא לטעמי בחינת מלכות גדולה.

ברגע זה אני באה לומר וידוי. לפני ימים ספורים אבי הלך לעולמו. עוד הספקתי לבשר לו שספרי "קולות" זכה להערכתכם. לא זכיתי שיהיה כאן. בערב שישי אבדה הכרתו, ובשבת, א' שבט, החזיר את נשמתו לבורא.

גם בקולו של אבי היו דרגות מלכות. אף-על-פי שהייתה זו מלכות תקיפה, היה בקולו ניגון נפשי עמוק. גאות וענווה היו זורמים ובאים לתוך נשמתו. אבל בערב שישי כשהיה מקדש על היין, היה קולו טהור. "ויכלו השמיים והארץ וכל צבאם, ויכל אלוהים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה וישבת ביום השביעי מכל מלאכתו אשר עשה, ויברך אלהים את יום השביעי ויקדש אתו כי בו שבת מכל מלאכתו אשר ברא אלהים לעשות". כך היה מברך, מפריד בין קודש לחול, בין מעשה הבריאה לתוהו. לא ידענו שזו גם ברכת חייו ומותו.

ביקשתי להבין את הברכה ששמעתי כל חיי. אז לראשונה תהיתי על המילה "ויכלו" - המתזמרת כזיכרון דק את התפילה. כפשוטה היא סיום, סוף דבר. אלוהים כילה את מעשה הבריאה. אבל אז בעומק השפה התגלתה קירבה מפתיעה לכיליון נפש; ויכלו מסגיר תשוקה גדולה שהותיר הבורא בעולם שעה שסיים לעשותו; אותה תשוקה להיוודע, תשוקת הסוד להיחלץ מסתרנו. המילה רמזה גם להיכל, כוליות, כלי, יכולת, כל-יכול, כולם נגזרות מאותו שורש. (שורש קטן או מלא בקבלה).

תורת הסוד מאמינה כי העולם נברא בכוח האותיות: "בשלושים ושתיים נתיבות פליאות חכמה חקק יה [...] וברא את עולמו בשלושה ספרים [...] עשר ספירות בלי מה ועשרים ושתיים אותיות יסוד" (ספר יצירה). יסוד רוחני נעלם מהשגה מחייה את הגלוי, הוא פועם בחיים והוא נועז בשפה. השפה נתפשת כחוכמה נסתרת והיא נדרשת כחלק מתודעת האל, מעצמותו המתעוררת ליצור מציאות של משהו זולתו.

מה אם כך הכוונה הסמויה? ה"קידוש" בכל ערב שבת, הרהרתי, משחזר את הבריאה ומבקש להשלימה. משהסתיים המעשה האלוהי נפתחת בריאה אנושית, רוחנית ומוסרית. כאן יש להבין בריאה כמעשה באור, המוציא את הרוח לגילוי. כל יום מחדשים מעשי האדם את הבריאה ("מלאכתו ... אשר ברא ... לעשות"). ואנחנו שכוליות המעשה האלוהי סתומה בפנינו, נדרשים לתנועה המוליכה מעבר לעצמנו, תמיד אל מקום בו מצוי האחר.

את סוד השפה אני חייבת לאבי. אבל לאמי אני חייבת סוד עמוק עוד יותר. ממנה למדתי כי "הפשט הוא עיקר הסוד".
הפשט ולא הדרש. מאמי ראיתי כי המסתורין היותר עמוק חבוי בפשוט. מאמי, הלחם והמים של חי, הבנתי זאת.

כמו רבי נחמן מברסלב גם אמי שומעת את העולם מאהבתה ויודעת - כל עשב ועשב אומר פרק שירה ומשירת
העשבים נעשה ניגון הרועה.